

Таким чином, органи місцевого самоврядування отримують додаткові надходження з ПДФО та економію по сплаті ЄСВ при виплаті зарплат працівникам бюджетної сфери;

5) збережено чинну систему розмежування видатків на охорону здоров'я за видами медичної допомоги. Тобто, заклади вторинної медичної допомоги залишаються у підпорядкуванні міст обласного значення, районів, об'єднаних громад;

6) вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації будуть і далі фінансуватися з державного бюджету, а не місцевих, як пропонувалося спочатку, на місцевий рівень передається лише професійно-технічна освіта, розвиток якої на території реально повинен належати до повноважень органів місцевого самоврядування [8].

Наразі удосконалення механізму формування і використання коштів місцевих бюджетів в Україні набуває великого значення, оскільки вони є основою всієї бюджетної системи країни. Місцевий бюджет має займати одне з головних місць у системі функціонування економіки країни, формуванні фінансових ресурсів та розвитку міждержавних відносин. Також кошти місцевих бюджетів мають бути направлені на вирішення завдань соціальної спрямованості.

Висновки

Механізм міжбюджетних відносин як елемент бюджетного механізму, що реалізується через сукупність форм, методів, інструментів представляє собою перерозподіл фінансових ресурсів між ланками бюджетної системи. Основною метою механізму міжбюджетних відносин є стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів, що дозволить виділити основні проблеми в існуючому механізмі. Аналіз сучасного стану міжбюджетних відносин в Україні засвідчив, що міжбюджетні відносини постійно вдосконалюються і спрямовані на покращення соціально-економічного розвитку держави та усунення дисбалансів в рівнях розвитку регіонів, що має забезпечити фінансову стабільність всієї держави. В результаті проведеної реформи міжбюджетних відносин, відбулись позитивні зміни: зросли обсяги фінансування освітньої та медичної галузі, майже втричі зросли власні ресурси міс-

цевих бюджетів, зменшилась кількість дотаційних місцевих бюджетів, зросла кількість місцевих бюджетів-донорів тощо.

Отже, є надія, що подальше реформування міжбюджетних відносин сприятиме ефективному стратегічному плануванню економічного розвитку регіонів та покращенню якості фінансового забезпечення територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 №333-р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
2. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин [зі змінами, внесеними згідно із Законом №288-VII від 07.04.2015] 28.12.2014 №79-VII. – Режим доступу. – Електрон. ресурс: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19>.
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
4. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень-червень 2015 року / [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та інші]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження», USAID. – К., 2015. – 65 с.
5. Бюджетний моніторинг / Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень // Офіційний сайт. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/UserFile/BudgetMonitor-15/O1/2016>. – Назва з екрана.
6. Ставерська Т.О., Шевчук І.Л. Реформування міжбюджетних відносин в Україні / Т.О. Ставерська, І.Л. Шевчук // Scientific Journal «ScienceRise». – 2015. – №6 – С. 29–34.
7. Децентралізація. Новини УНІАН. Здобутки реформи міжбюджетних відносин (інфографіка). – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.unian.ua/1074591-zdobutki-reformi-mijbyudjetnih-vidnosin-infografika.html>.
8. Реформа децентралізації влади в Україні. Новини. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/1322>.
9. Кульчицький М.І. Теоретико-методологічні основи міжбюджетних відносин: проблеми, тенденції та перспективи розвитку / М.І. Кульчицький // Журнал «Бізнесінформ». – 2015. – №6. – С. 174–180.

УДК 330.276

Л.В. КОЗАРЕЗЕНКО,

к. е. н., доцент кафедри політичної економії, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

Сучасна боргова політика та розвиток людського потенціалу в Україні

В статті досліджено взаємозв'язок видатків на дослідження у сфері людського розвитку та обслуговування державного боргу. Доведено, що на зменшення питомої ваги видатків на обслуговування боргу впливає зростання темпів економічного зростання та збільшення доходів державного бюджету. Це виявляється в тому що, якщо в 2015 р. при падінні економіки на рівні близько –10%, обсяг загальних витрат на наукові дослідження у сфері людського розвитку склав 1,95 млрд грн., то у 2016 р. при зростанні економіки на рівні 2–3% та збільшенні доходів загального фонду державного бюджету, обсяг видатків на наукові дослідження, обрахований за допомогою рівняння регресії, може скласти близько 3,4 млрд грн. або більше на 74,3% ніж у попередньому році. Оцінка проведення боргових операцій у сферах, що впливають на людський розвиток, свідчить про наявність проблемних питань, характерних для державної боргової політики у загальному плані. Потребує законодавчого врегулювання питання щодо залучення у якості головного виконавця новостворених підприємств. Потребує нормативного вирішення питання організації моніторингу виконання угод за отриманими позиками, оскільки встановлено випадки порушень норм законодавства щодо використання позичкових коштів. Необхідно вдосконалити процедури підготовки проектів документів з отримання міжнародних позик щодо набуття ними чинності і, у першу чергу, стосовно узгодження на рівні центральних органів виконавчої влади.

Ключові слова: державний борг, розвиток людського потенціалу, видатки на обслуговування державного боргу, видатки на дослідження у сфері людського розвитку.

Л.В.КОЗАРЕЗЕНКО,

к. э. н., доцент кафедры политической экономики, ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»

Современная долговая политика и развитие человеческого потенциала в Украине

В статье исследовано взаимосвязь расходов на исследования в области человеческого развития и обслуживание государственного долга. Доказано, что уменьшение удельного веса расходов на обслуживание долга влияет рост темпов экономического роста и увеличения доходов государственного бюджета. Это проявляется в том, что, если в 2015 году при падении экономики на уровне около -10% , объем общих расходов на научные исследования в области человеческого развития составил 1,95 млрд.грн., то в 2016 при росте экономики на уровне $2-3\%$ и увеличении доходов общего фонда государственного бюджета, объем расходов на научные исследования, рассчитанный с помощью уравнения регрессии, может составить около 3,4 млрд. или больше на $74,3\%$ чем в предыдущем году. Оценка проведения долговых операций в сферах, влияющих на человеческое развитие, свидетельствует о наличии проблемных вопросов, характерных для государственной долговой политики в общем плане. Требуется законодательного урегулирования вопроса о привлечении в качестве главного исполнителя вновь созданных предприятий. Требуется нормативного решения вопроса организации мониторинга выполнения соглашений по полученным займам, поскольку установлены случаи нарушения норм законодательства по использованию заемных средств. Необходимо усовершенствовать процедуры подготовки проектов документов по получению международных займов по вступлению в силу и, в первую очередь, относительно согласования на уровне центральных органов исполнительной власти.

Ключевые слова: государственный долг, развитие человеческого потенциала, расходы на обслуживание государственного долга, расходы на исследования в области человеческого развития.

L.KOZAREZENKO,

PhD, associate professor, assistant professor of political economy department SHEE «Pereyaslav-Khmelnytsky SPU named Gregory Skovorody»

Current debt policy and human development in Ukraine

The paper studied the relationship of expenditure on research in the field of human development and servicing of public debt. It is proved that the decrease in the share of debt service costs affect the growth rate of economic growth and increase state budget revenues. This is manifested in the fact that if at the level of about 10% in 2015 with the fall of the economy, the volume of total expenditure on research in the field of human development was 1.95 billion UAH., Then in 2016 with the growth of the economy at the level of $2-3\%$ increase in general fund of the state budget revenues, spending on research, calculated using regression equations may be about 3.4 billion. or more by 74.3% than the previous year. Evaluation of debt transactions in the areas that impact on human development, indicates the presence of problematic issues specific to public debt policy in general terms. It requires a legislative solution to the question of bringing as Chief Executive of newly created enterprises. It requires the regulatory decision question of the organization of monitoring the implementation of agreements on loans, as established violations of the legislation on the use of borrowed funds. It is necessary to improve the procedures for project preparation of documents for obtaining international loans for the entry into force and, above all, on the harmonization at the level of central bodies of executive power.

Key words: public debt, human development, the cost of servicing the public debt, expenditure on research in the field of human development.

Постановка проблеми. Вчені все більше розширюють наукові знання в областях, що мають вплив на умови існування людини та можуть забезпечувати її розвиток. З року в рік зростають такі проблеми, як зміна клімату, підвищення рівня споживання ресурсів, демографічні тенденції, стан навколишнього середовища. Ці зміни вимагають від урядів стратегічного планування, що формується на науковій основі, а це, у свою чергу, обумовлює збільшення бюджетних видатків на проведення досліджень та наукових розробок. Використання результатів наукових досліджень може суттєво збільшити якість розробки та реалізації рішень, а також підвищити ефективність державних витрат. Наукові розробки з економічних питань стосуються досліджень щодо умов та шляхів досягнення цілей соціально-економічних програм розвитку, порядку формування економічних стратегій, підвищення конкурентоспроможності національної економіки, ефективного використання ресурсів, подолання безробіття, бідності тощо. У сфері медицини такі розробки дають змогу запровадити сучасні методи діагностики та лікуван-

ня громадян, а дослідження у сфері освіти забезпечують посилення позицій української науки та збільшують шанси на працевлаштування випускників вищих навчальних закладів на міжнародному ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціально-економічні наслідки боргової політики є предметом досліджень вчених як в Україні, так і закордоном. Венгер Т. [1], Воробійов Ю. [2], Рибак С. [3], Терещенко В. [4], Флейчук М. [5] зробили ряд важливих висновків щодо результатів та можливих наслідків сучасної боргової політики в Україні, але автори детально не вивчали результатів впливу сучасної боргової політики на розвиток людського потенціалу, що визначило актуальність, мету, завдання та основний зміст статті.

Виклад основного матеріалу. Як правило, джерелами фінансування досліджень є кошти державного бюджету, однак, крім цього, можливо використовувати державні запозичення, а також ресурси міжнародних фінансових організації та неурядових організацій. Одним з напрямів даного дослідження є пошук причини-наслідкового зв'язку між видатками бю-

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

джету на обслуговування боргових операцій та сферами, важливими для забезпечення людського розвитку, що фінансуються за рахунок держави. Про наявність такого зв'язку свідчить той фактор, що перелічені напрями фінансування є компонентами видаткової частини державного бюджету.

Збільшення обсягів державних запозичень, що відбувалися протягом 2008–2015 рр. та девальвація національної валюти, призвело до зростання бюджетних витрат, пов'язаних з обслуговуванням боргу. Так, якщо витрати на обслуговування державного боргу у 2008 році становили 3,8 млрд.грн., то у наступних роках цей показник постійно та динамічно зростав і у 2015 році склав 84,5 млрд.грн. Таким чином збільшення становить 80,7 млрд.грн. або 2123,7% (див. табл. 1).

На тлі зростання витрат на обслуговування державного боргу, загальний обсяг видатків, пов'язаних з проведенням наукових досліджень у сфері економіки, охорони здоров'я, духовного розвитку та освіти, протягом вказаного періоду продемонстрував в основному низхідну динаміку. Обсяг витрат у згада-

них напрямках прикладних наукових досліджень скоротився з 2,1 млрд.грн. у 2008 році до 1,95 млрд.грн. або на 5,8%.

Зменшення бюджетних витрат на наукові дослідження у сферах, що забезпечують розвиток людини, може призвести до послаблення ефективності політики, як у зазначеному напрямі, так і у соціально-економічній політиці в цілому.

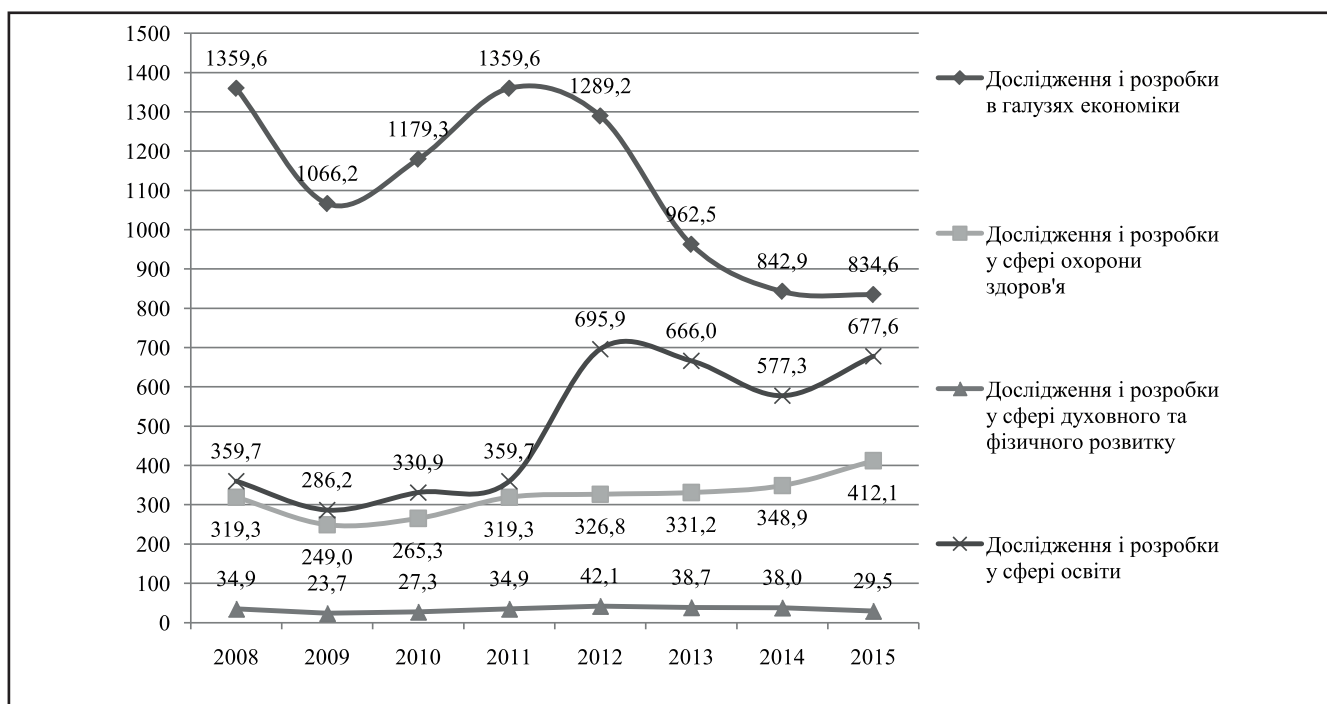
Як помітно на рис. 1 на зменшення загальної суми витрат на дослідження у сфері людського розвитку вплинуло скорочення видатків на проведення досліджень і розробок в галузі економіки не зважаючи на те, видатки на дослідження і розробки у сфері освіти та охорони здоров'я в Україні протягом 2014–2015 рр. поступово зростали.

Враховуючи обмеження, що існують для сфери державних доходів, видаткова частина державного бюджету зазнала суттєвих структурних змін. З року в рік, уряд здійснював оптимізацію видатків з урахуванням визначених пріоритетів та вимог Бюджетного кодексу України. Частка видатків на дослідження у загальному обсязі видатків державного бю-

Таблиця 1. Динаміка витрат Державного бюджету України на дослідження у сфері людського розвитку та обслуговування державного боргу протягом 2008–2015 рр., млн. грн.

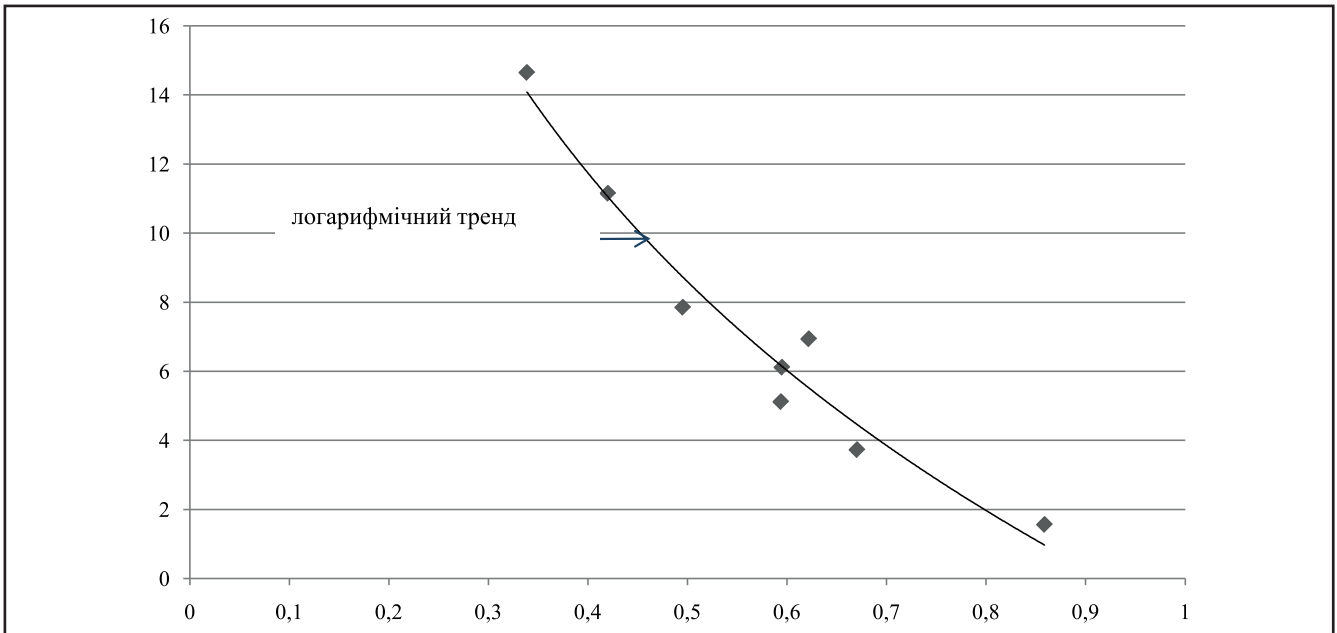
Роки	Дослідження і розробки в галузях економіки	Дослідження і розробки у сфері охорони здоров'я	Дослідження і розробки у сфері духовного та фізичного розвитку	Дослідження і розробки у сфері освіти	Всього на дослідження у сфері людського розвитку	Обслуговування державного боргу
2008	1359,6	319,3	34,9	359,7	2073,5	3774,7
2009	1066,2	249,0	23,7	286,2	1625,1	9038,7
2010	1179,3	265,3	27,3	330,9	1802,8	15539,0
2011	1359,6	319,3	34,9	359,7	2073,5	23134,4
2012	1289,2	326,8	42,1	695,9	2353,9	24196,6
2013	962,5	331,2	38,7	666,0	1998,4	31677,1
2014	842,9	348,9	38,0	577,3	1807,0	47976,7
2015	834,6	412,1	29,5	677,6	1953,9	84505,4

Джерело: складено автором за даними Міністерства фінансів України

Рисунок 1. Динаміка витрат державного бюджету на дослідження у сфері людського розвитку

Джерело: складено автором за даними Міністерства фінансів України

Рисунок 2. Залежність між питомою вагою витрат, спрямованих на наукові дослідження у сфері людського розвитку та обслуговуванням державного боргу

Джерело: складено і розраховано автором

джету скоротилась з 0,86 % у 2008 році до 0,34 % за підсумками 2015 року, а частка витрат на обслуговування державного боргу у зазначеному періоді збільшилась з 1,56 % у 2008 році до 14,65 % у 2015 році.

Ступінь причинно-наслідкового зв'язку між змінами, що відбуваються у структурі витрат державного бюджету можливо оцінити за допомогою регресійного аналізу. Для попередньої оцінки залежності між змінами питомої ваги витрат на наукову діяльність та витрат на обслуговування державного боргу, є доцільним представити наявні дані у графічному вигляді (див. рис. 2).

Розташування точкових позначок близько до лінії логарифмічного тренду свідчить про наявність тісного взаємозв'язку, а кут нахилу – про те, що така залежність є зворотною. Це означає, що зростання показників змінної X призводитиме до зменшення значення функції, що досліджується. У нашому випадку, якщо питома вага витрат на обслуговування державного боргу буде зростати, то частка витрат у бюджеті на наукові дослідження – зменшуватиметься.

Це свідчить про наявність ефекту «витіснення» витрат на наукові дослідження у напрямках людського розвитку за ра-

хунок зростання витратів, які є наслідком сучасної боргової політики України.

Більш точний ступінь такої залежності можливо визначити за допомогою регресійного аналізу. Для цього у якості змінних даних будемо використовувати показники питомої ваги витрат на обслуговування державного боргу у загальному обсязі витрат державного бюджету з урахуванням здійснених трансфертів в період 2008–2015рр., а функцією, що буде досліджуватися – питома вага витрат державного бюджету, спрямованих на проведення наукових досліджень у сфері економіки, охорони здоров'я, духовного розвитку та освіти.

Часовий інтервал з 2008 до 2015рр. обрано з огляду на умови, що почали і продовжують діяти під впливом світової економічно-фінансової кризи. За цей період боргове навантаження на економіку України зростало, а наповнення доходної частини державного бюджету постійно стикалося із значними проблемами.

Результати регресійного аналізу представлені у таблиці 3.

Оцінка параметрів лінійної регресії свідчить про значущість як окремих елементів, так і побудованої моделі в цілому. Так,

Таблиця 2. Дані для проведення регресійного аналізу впливу боргових операцій

Роки	Питома вага витратів на обслуговування державного боргу у загальному обсязі витратів державного бюджету з урахуванням трансфертів, %	Питома вага витрат на дослідження у сфері людського розвитку у загальному обсязі витратів державного бюджету з урахуванням трансфертів, %
	X1	У
2008	1,56	0,86
2009	3,73	0,67
2010	5,12	0,59
2011	6,94	0,62
2012	6,12	0,59
2013	7,85	0,50
2014	11,15	0,42
2015	14,65	0,34

Джерело: складено автором за даними Міністерства фінансів України

Таблиця 3. Результати регресійного аналізу залежності витратів на обслуговування державного боргу витрат та витратів на дослідження у сфері людського розвитку у загальному обсязі витратів державного бюджету з урахуванням трансфертів

Найменування	Показник
Множинний R	0,9526079
R-квадрат	0,9074619
Нормований R-квадрат	0,8920389
Стандартна помилка	0,05249
Кількість спостережень	8
Кількість ступенів свободи	6
Перетинання з віссю Y	0,8356288
Коефіцієнт X1	-0,0366184
F- статистика	58,838
Значущість F	0,000256

Джерело: складено і розраховано автором

множинний R у нашому випадку показує ступінь зв'язку між змінами у структурі витрат державного бюджету – питомої ваги витратів на обслуговування державного боргу та питомої ваги на наукові дослідження у сфері людського розвитку. R-квадрат демонструє те, що побудована модель описує досліджувану закономірність з точністю до 90,7 %. Кількість ступенів свободи є достатньою для проведення регресійного аналізу та отримання об'єктивних показників. Оцінка F-статистики Фішера в рамках побудованої моделі свідчить про її прийнятність, оскільки, значущість F (0,000256) є значно меншою ніж граничний рівень значущості 0,05. Таким чином рівняння регресії матиме такий вигляд:

$$Y = 0,8356288 - 0,0366184 \cdot X$$

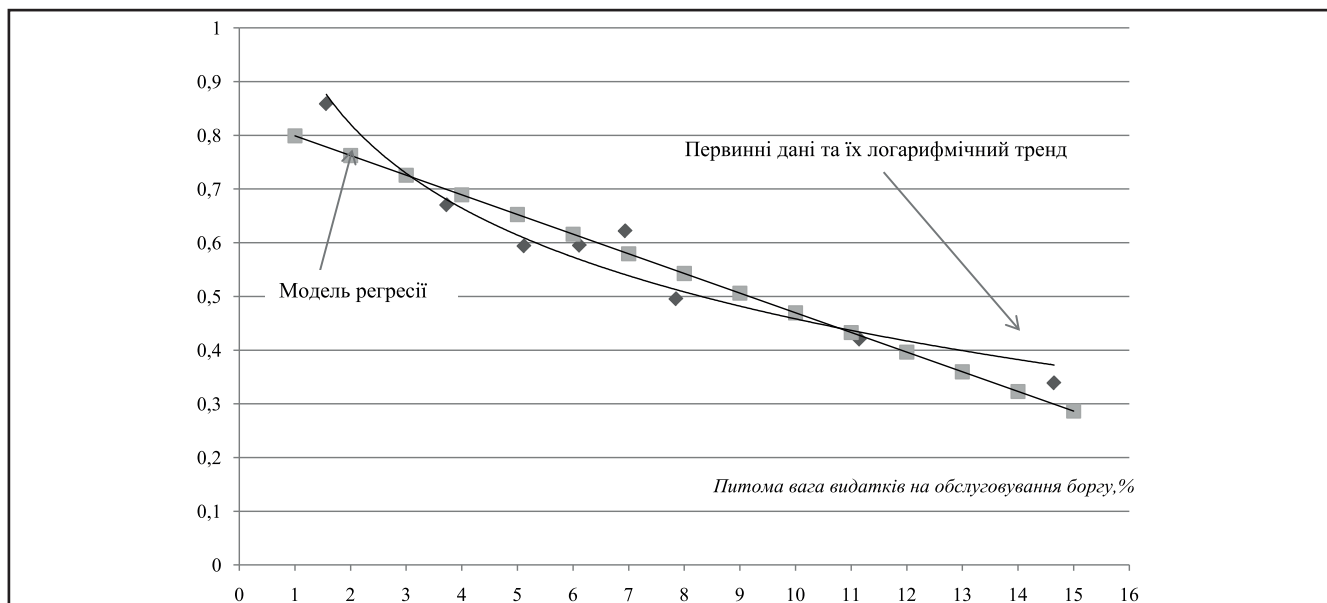
За допомогою представленого рівняння, можливо сформувати показники функції Y в діапазоні від 1 до 15 % для змінної X. Графічний вигляд показано на рис. 3.

Графічне представлення регресійної моделі впливу боргових операцій свідчить про її достатньо високу точність. За допомогою побудованої моделі є можливим здійснювати прогнозні розрахунки щодо частки витрат державного бю-

джету на дослідження у сфері людського розвитку. Так, згідно даних Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» на обслуговування державного боргу передбачено 99,1 млрд.грн., що складає 11,7 % від загального обсягу витрат державного бюджету на 2016 рік з урахуванням міжбюджетних трансфертів.

Використовуючи вище приведені рівняння моделі, визначимо прогнозний показник питомої ваги витрат на фінансування досліджень щодо людського розвитку у 2016 р. – 0,407 %. Відповідно, загальний обсяг витрат, пов'язаний з проведенням прикладних наукових досліджень та розробок у 2016р., може становити близько 3,4 млрд.грн.

Зменшити обсяг державних запозичень, і, відповідно скоротити витрати на обслуговування державного боргу є можливим за рахунок більш ефективного використання такого джерела фінансування державного бюджету, як надходження від приватизації державного майна. Про значний потенціал цього виду доходів свідчать показники, які було досягнуто в окремі бюджетні періоди. Так, 2012 році вдалося отримати 6,8 млрд.грн. а у 2011 році до державного бюджету надій-

Рисунок 3. Графічне представлення регресійної моделі залежності витратів на обслуговування державного боргу витрат та витратів на дослідження у сфері людського розвитку у загальному обсязі витратів державного бюджету з урахуванням трансфертів

Джерело: складено і розраховано автором

шло 11,5 млрд.грн., з яких левова сума – 10,6 млрд.грн. від приватизації Укртелекому. За рахунок таких показників план по приватизації було виконано на 110%.

Разом з цим, в інші роки обсяги надходжень від приватизації залишалися на вкрай низькому рівні. Наприклад, у 2008 році цей показник склав 482,3 млн.грн., у 2009 р. – 777,6 млн. грн., 2014 р. – 466,9 млн.грн., а у 2015 р. лише 151,5 млн.грн.

За рахунок боргових операцій держава може вирішувати питання, пов'язані із зменшенням негативного впливу на вколишнього середовища на життєдіяльність людини. Одним з таких факторів впливу є руйнація житла та інфраструктури після повеней і паводків. Негативні наслідки від повеней і паводків проявляються на 27 %х території України, де проживає майже третина населення. Відсутність сучасного, повноцінного та цілісного захисного комплексу що призводять до щорічних збитків у аграрному, промисловому та соціальному секторах економіки.

Практично не існує жодної території держави, де б не відчувався час від часу негативний вплив паводків і повеней, але найбільшої шкоди від них зазнають гірські та передгірські райони Карпат. При ліквідації руйнівних наслідків населення та державний бюджет зазнають значних збитків. Потужні паводки регулярно призводили до виникнення надзвичайних ситуацій, наприклад, таке спостерігалися у 1995 р., 1997 р., 1998р., 2001 р. та у 2008 р. Середньорічні збитки від паводків у 1995–1998 рр. склали 0,9 млрд.грн., у 1999–2007рр. – понад 1,5 млрд.грн., у 2008 р. – близько 6,0 млрд.грн. гривень [6].

З метою запобігання негативного впливу повеней і паводків у Львівській області Кабінетом Міністрів України було підтримано пропозицію Львівської обласної державної адміністрації щодо залучення у 2009 році іноземного кредиту під державну гарантію в сумі, еквівалентній 50 млн.євро, шляхом укладення кредитного договору з компанією «Aquasafety Invest» [7]. З української сторони відповідальним виконавцем інвестиційного проекту було визначено спеціалізоване державне підприємство «Львівська обласна дирекція з протипаводкового захисту», яке протягом місяця з прийняття відповідної урядової постанови, повинно було створити Державний комітет по водному господарству України. Договір «Про умови використання, погашення та обслуговування іноземного кредиту, що надається Державному підприємству «Львівська обласна дирекція з протипаводкового захисту» під державну гарантію для фінансування інвестиційного проекту комплексного протипаводкового захисту у Львівській області на 2009–2011 рр., та про належне забезпечення надання державної гарантії» було укладено між Міністерством фінансів України та ДП «Львівська ОДПЗ» та ПАТ Державний експортно-імпортерний банк 27 жовтня 2009 року.

Відповідно до умов договору Уряд в особі першого заступника Міністерства фінансів України надав гарантію Кабінету Міністрів України щодо забезпечення виконання ДП «Львівська обласна дирекція з протипаводкового захисту» зобов'язань з погашення та обслуговування іноземного кредиту перед кредитором «Aquasafety Invest».

Динаміка платежів з Державного бюджету України за угодою з компанією «Aquasafety Invest» представлена на рис. 4.

Найбільші обсяги платежів було сплачено протягом 2012–2014 рр. Ці кошти було спрямовано на погашення

основної суми позики. Після продажу валюти, сплати комісійних та інших послуг банку, на виконання проектно-вишукувальних та будівельно-монтажних робіт у межах проекту надійшло 519,4 млн.грн. За ці кошти у межах Інвестиційного проекту з 2010 р. у Львівській області здійснювались роботи з будівництва та реконструкції 34 протипаводкових об'єктів.

Станом на липень 2012 р. у межах Інвестиційного проекту побудовано та відновлено 34,5 км. дамб, побудовано 37 півзагат, відрегульовано та розчищено понад 39 км. русел річок, відновлено 6 півзагат, укріплено понад 20 км. берегів русел річок, відновлено та збудовано 44 гідроспоруди тощо. 1

Не зважаючи на певні позитивні результати, досягнуті в рамках проекту, різними перевіряючими органами було встановлено чисельні порушення, що призвели до зниження ефективності реалізації інвестиційного проекту.

Так, у 2010 році після перевірки працівниками Управління по боротьбі з організованою інспекцією та Державною фінансовою інспекцією України зафіксовано факти перерахування коштів між генеральним підрядником та субпідрядниками за роботи, які фактично не було виконано, 2 також було встановлено непоодинокі випадки завищення цін за роботи та матеріали. 3 Додаткові ризики в ході виконання проекту мали місце й з огляду на відсутність досвіду у новоствореного державного підприємства, яке не маючи власних коштів розраховувало на повернення кредиту спираючись винятково на ресурси державного бюджету.

Надання державних гарантій в рамках виконання інвестиційних проектів потребує посилення системи контролю та підвищення ефективності оцінки можливих ризиків. Основним чинником для постановки такого завдання є вплив таких операцій на збільшення боргового навантаження в цілому на економіку України. За оцінкою МВФ діяльність державних підприємств в Україні щодо оцінки можливих фіскальних ризиків не має високої ефективності. У поточній діяльності здійснюється певний аналіз впливу негативних шоків, але ніхто не відповідає за ідентифікацію та оцінку фіскальних ризиків або їхнього потенційного впливу на бюджет. Непередбачений вплив державних підприємств на бюджет може походити з широкого діапазону джерел, серед яких: негативні макроекономічні шоки; відсутність належної інформації щодо основних фінансових показників державних підприємств; можлива майбутня рекапіталізація або підвищення рівня необхідних субсидій для збиткових підприємств та урядові гарантії [8].

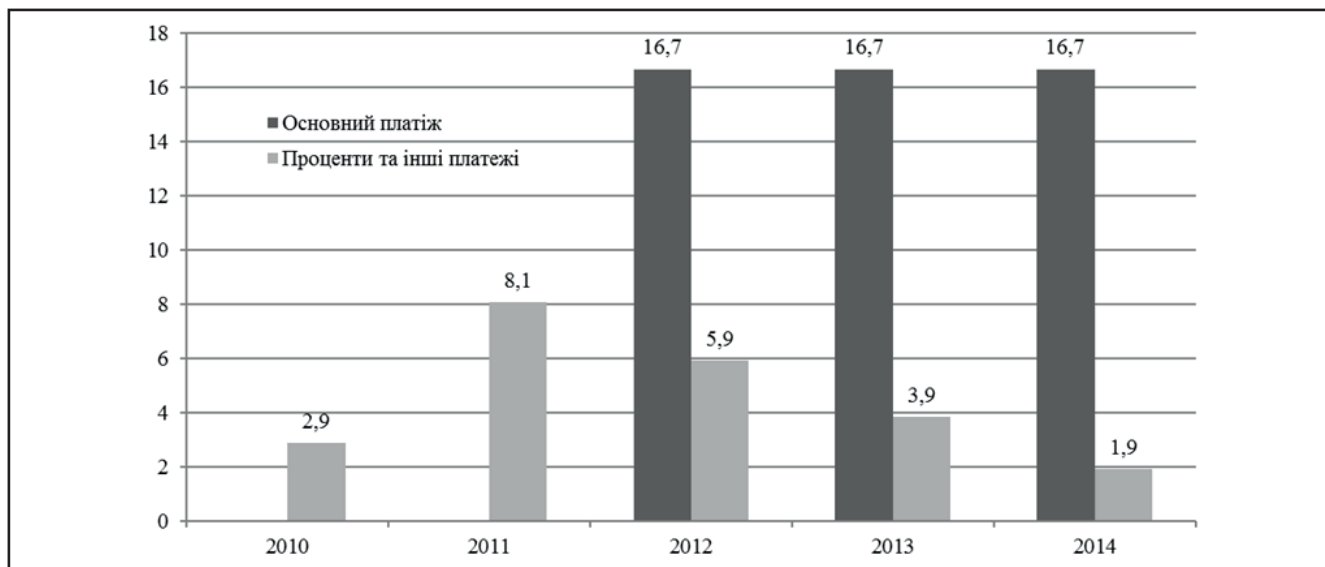
Окремі напрями боргової політики тісно пов'язані з реалізацією проектів, які впливають на розв'язання проблем одразу у декількох сферах людського життя. Серед таких напрямів, що фінансуються за рахунок державних позик є підтримка та розвиток гідроенергетики.

Гідроенергетика входить до складу електроенергетичного комплексу України, та використовується як джерело альтернативної, чистої енергії, що відновлюється, і тому, є важливою

¹ Звіт Міністерство екології та природних ресурсів України <http://www.menr.gov.ua/index.php/investments>

² Про використання кредитів, залучених під гарантії Уряду <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/74404;jsessionid=CF7042A28F56DD2DBEE493CA45E1CE13>

³ На Львівщині розіграли іноземний кредит http://zik.ua/news/2011/02/09/na_lvivshchyni_rozikraly_inozemnyy_kredyt_271458

Рисунок 4. Платежі з погашення та обслуговування позики Львівської ОДПЗ, млн. євро

Джерело: складено автором за даними Міністерства фінансів України

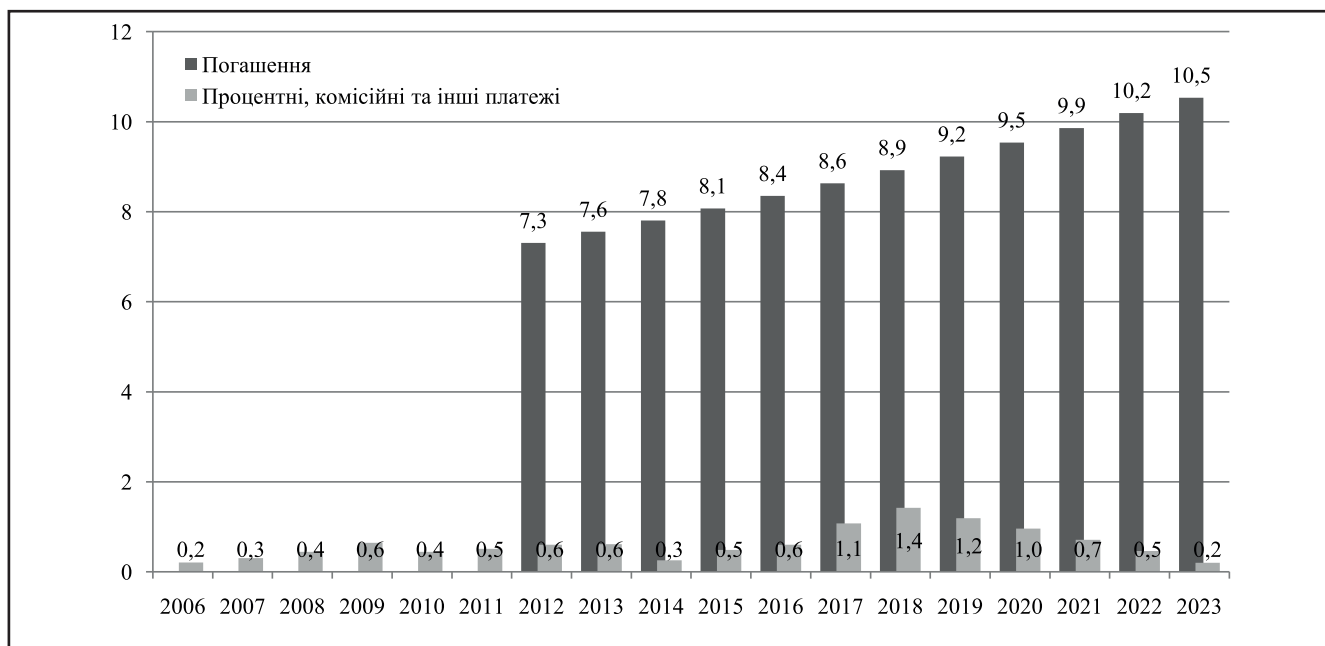
для існування та життєдіяльності людини. Незважаючи на те, що у структурі виробництва електроенергії гідроелектростанції становлять лише 7–8 %, саме їх робота в об'єднаній енергосистемі України забезпечує покриття пікових навантажень, регулювання частоти та потужності, мобільний аварійний резерв. Крім того, гідро- та гідроакumuлюючі електростанції, порівняно з іншими об'єктами електроенергетики забезпечують найефективніший процес вироблення електроенергії за найнижчих експлуатаційних витрат і найдовшого терміну експлуатації.

Угода про позику між Україною та МБРР, укладена 19 вересня 2005 р. в обсязі 106 млн. дол. США, забезпечить продовження технічного ресурсу 46 гідроагрегатів на 9-ти ГЕС України, сумарною потужністю понад 2000 МВт та терміну експлуатації основних споруд на 30–40 ро-

ків, а також збільшення річного виробництва електроенергії на 453 млн. кВт. год. та введення в експлуатацію додаткових високо маневрених потужностей на 160 МВт (за рахунок підвищення коефіцієнту корисної дії на 3–4%). Це дозволить створити умови для більш динамічного регулювання частоти в енергосистемі країни та зниження негативного впливу на екологічний стан басейну річок Дніпра та Дністра, за рахунок встановлення екологічно чистих турбін.

Динаміка платежів з погашення та обслуговування позики за угодою між Україною та МБРР протягом 2006–2023рр. представлена на рис.5.

Як помітно, погашення основної суми позики не є рівномірним. Згідно з умовами угоди обсяг погашення з року у рік поступово збільшуватиметься, а найбільший обсяг погашення припадає на 2023 рік. Разом з цим, достатньо три-

Рисунок 5. Платежі з погашення та обслуговування за позикую Укргідроенерго, млн. дол. США

Джерело: складено автором за даними Міністерства фінансів України

валим є пільговий період щодо погашення, і, за цією умовою, надана позика є привабливою для української сторони.

Використання позичкових ресурсів за угодою між Україною та МБРР, укладена 19 вересня 2005 р., хоча і має певні позитивні результати та перспективи, все ж таки, потребує окремих критичних оцінок. Згідно з висновками Рахункової організаційні затримки з боку української сторони призвели до необхідності до продовження терміну вибірки позики і, як наслідок, до збільшення терміну реалізації проекту на 7 років (з 12 до 19 років), а також через зміни курсу валют і необхідність проведення додаткових обсягів робіт.

Від підписання до ратифікації і набрання чинності угодою пройшло 4,5 місяці, що ускладнило процес планування та виконання заходів з реконструкції об'єктів гідроенергетики. Основними причинами довгої процедури набуття чинності відповідними угодами є тривалі терміни погодження заінтересованими органами виконавчої влади (Мінфіном, Мін'юстом, МЗС), Кабінетом Міністрів України та Адміністрацією Президента України відповідного проекту закону України про ратифікацію угоди та їх ратифікація Верховною Радою України [9].

Висновки. Враховуючи те, що зменшення бюджетних витрат на наукові дослідження у сферах, що забезпечують розвиток людини, може призвести до послаблення ефективності політики у зазначеному напрямі, стратегічні документи та планові завдання з питань соціально-економічного розвитку повинні враховувати зазначений фактор ризику. Головним чинником зростання обсягу видатків на наукові дослідження є зміни у структурі видатків державного бюджету. Так, зменшення питомої ваги видатків на обслуговування державного боргу з точністю до 91 % обумовлює збільшення питомої ваги видатків на проведення наукових досліджень з питань, що стосуються розвитку людини.

Помітний вплив на структуру видатків може справити збільшення надходжень від приватизації державного майна. За рахунок цього джерела обсяг державних запозичень та, відповідно, обсяг видатків на обслуговування державного боргу, можна суттєво скоротити. Виходячи з цього, під час реалізації вимог закону про державний бюджет значну увагу необхідно приділяти питанням, пов'язаним з виконанням завдань щодо надходжень від приватизації державного майна. Про значний потенціал цього виду доходів бюджету свідчать показники 2011 та 2012 років.

Окрім цього, на зменшення питомої ваги видатків на обслуговування боргу впливає зростання темпів економічного зростання та збільшення доходів державного бюджету. Це помітно у порівнянні показників державного бюджету за 2015 р. та 2016 р. Так, якщо у 2015 р. при падінні економіки на рівні близько -10 %, обсяг загальних витрат на наукові дослідження у сфері людського розвитку склав 1,95 млрд грн., то у 2016 р. при зростанні економіки на рівні 2-3 % та збільшенні доходів загального фонду державного бюджету, обсяг видатків на наукові дослідження, обрахований за допомогою рівняння регресії, може скласти близько 3,4 млрд грн. або більше на 74,3 % ніж у попередньому році.

Оцінка проведення боргових операцій у сферах, що впливають на людський розвиток, свідчить про наявність проблемних питань, характерних для державної боргової політики у загальному плані. Наприклад, потребує законодавчого врегулювання питання щодо залучення у якості головного виконавця новостворених підприємств, як це було у випадку з державним підприємством «Львівська обласна дирекція з протипаводкового захисту». Такі підприємства не мають досвіду реалізації інвестиційних проектів, а також не мають достатніх власних доходів, що б виконувати зобов'язання за отриманими позиками.

Потребує нормативного вирішення питання організації моніторингу виконання угод за отриманими позиками, оскільки встановлено випадки порушень норм законодавства щодо використання позичкових коштів. Також необхідно вдосконалити процедури підготовки проектів документів з отримання міжнародних позик щодо набуття ними чинності і, у першу чергу, стосовно узгодження на рівні центральних органів виконавчої влади.

Список використаних джерел

1. Венгер Т.А. Соціальні наслідки зростання державного боргу / Т.А. Венгер // Економічний часопис. – 2012. – №5-6. – С. 7-9.
2. Воробйов Ю.М. Державний борг та його вплив на соціально-економічний стан України в умовах світової фінансово-економічної кризи / Воробйов Ю.М., Гриценко О.І. // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2009. – № 1(2). – С. 22-34.
3. Рибак С. Взаємозв'язок політики державних запозичень з бюджетними концепціями / С. Рибак, Є. Крайчак // Економіка України. – 2010. – № 12. – С.38-44.
4. Терещенко В.Л. Державний борг України: сутність, соціально-економічні наслідки, перспективи оптимізації / В.Л. Терещенко // Економіка і регіон. – 2011. – №4(31). – С. 59-62.
5. Флейчук М. Вплив зовнішніх запозичень на соціально-економічний розвиток посттрансформаційних країн / М.Флейчук, Р. Андрусів // Економіка України. – 2012. – № 1. – С. 16-26.
6. Щодо проблем комплексного протипаводкового захисту територій регіонів України від катастрофічних паводків. Аналітична доповідь Державного агентства з водних ресурсів України. Електронний ресурс. Режим доступу. – http://www.scwm.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=512&catid=14&Itemid=20
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 липня 2009 р. № 856 «Про залучення у 2009 році іноземного кредиту під державну гарантію для реалізації інвестиційного проекту комплексного протипаводкового захисту у Львівській області на 2009-2011 роки. Електронний ресурс. Режим доступу. – <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/856-2009-%D0%BF>
8. Україна: Звіт про надання технічної допомоги – реформа управління державним майном і нагляду над ним. Електронний ресурс. Режим доступу. – <https://www.imf.org/external/lang/ukrainian/pubs/ft/scr/2016/cr1631.u.pdf>
9. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, передбачених на виконання проекту реабілітації гідроелектростанцій. Електронний ресурс. Режим доступу. – http://www.as-rada.gov.ua/doccatalog/document/16747519/Zvit_8-1.pdf